

Art Romànic

La munificència nadalenca dels mosaics bizantins

per Ramon Vall i Rimblas

Prou sabut és que els nostres pintors romànics s'inspiraven moltes vegades en models bizantins: la vestimenta de les verges de Pedret, per exemple, recorda força la de les cortesanes de Bizanci del seu temps; l'escena de la lapidació de sant Esteve de les pintures de Boí té una inscripció en lletres gregues que ha constituït un enigma pels que l'han estudiada; la mateixa escena del bany del Nen Jesús de les pintures de Barberà, que comentarem ara fa un any, és de clara tradició bizantina.

Per això avui volem referir-nos a aquestes representacions orientals que tant influïren als nostres artistes romànics; i donar-ne a conèixer una mot interessant en la que hi figuren totes les escenes que inspiraren a aquells mestres.

Les representacions del Naixement en els mosaics bizantins és realment munificent. S'hi conserva tota l'esplendor de la tradició romana, enriquida amb les aportacions teològiques dels Pares de l'Església d'Orient, tant profundes i acabades: no oblidem que pràcticament totes les bases de la teologia cristiana d'allí sortiren; i a allí, també, s'hi definí tota la base dogmàtica de l'Església. A Grècia les representacions del Naixement (el Gènesi de Crist segons la seva terminologia) són totes molt semblants, tant les que hi ha a la pròpia Grècia (monestir de Dafne als afores d'Atenes, Hesios Lukás als límits de la Beòcia, per exemple) com en els mosaics de Sicília bastits per encàrrec dels reis normands el segle XII, en els que, si potser s'ha aminorat l'espontaneïtat artística original, s'ha augmentat en canvi la munificència i la riquesa de la representació. Prendrem com a model, i a ells ens referirem, la representació que hi ha a la capella palatina de Roger II a Palerm, construïda entre els anys 1132 i 1140.

Centrant l'escena i presidint-la hi veiem la Verge i l'Infant dintre d'una cova que s'obre en el si d'una muntanya; aquesta ubicació no es dona en les representacions occidentals, en les que

Representació del Naixement que esdevindrà típica dintre de l'art bizantí. (Segle XI).

el naixement té lloc en una establia; sembla com si la proximitat de Betlem i la seva Cova haguessin influït directament les figuracions orientals; també és

Altra representació del Naixement dintre de la mateixa línia interpretativa.

típica d'elles el fet de que la Mare de Déu no jeu al llit sinó que està reclina sobre una màrfega, en actitud de posar el Fillet al bressol, recordant potser un text de sant Joan Crisòstom en el que (per donar a entendre que el part s'havia esdevingut sense dolor, com es creia correntment en l'Església oriental) hi diu que "Ella mateixa va posar l'Infant al pessebre". Tocant el bressol el bou i la mula escalfen Jesús amb el seu alè. A l'esquerra, a baix, sant Josep medita el que ha succeït com si no ho acabés d'entendre.

Al voltant d'aquest grup central es desenvolupen les altres escenes del cicle nadalenç: A la part inferior del costat dret, un àngel anuncia l'esdeveniment als pastors, els quals, alhora, adoren l'Infant i li ofereixen els seus presents, amb aquesta duplicitat d'acció que també va caracteritzar les obres romàniques. L'escena continua en la paret que fa angle amb la que reproduïm, en la que hi ha unes ovelles pasturant, que queden ocultes en la nostra representació.

Col.labora

BANC

El Naixement amb els elements bizantins característics. (Ségle XII).

A l'angle superior dret i continuant per aquesta mateixa paret s'hi representa l'Anunciació. En el mur que tenim representat només hi ha l'arcàngel Gabriel; la Verge està a la paret que no es veu. L'arcàngel, molt abarrocat, porta a la mà el bastó de comanament que el distingeix; aquesta figuració va passar a la nostra iconografia romànica. A Bizanci aquesta vara tant la duen els arcàngels com els sants guerrers (sant Jordi, per exemple): és una còpia del bastó de comanament dels oficials de l'exèrcit grec, els *strategoï*.

A la part de baix hi ha l'escena del bany del Nen Jesús: Salomé assistida per una serventa va a rentar l'Infant i, abans de fer-ho, comprova la tebior de l'aigua que té preparada pel bany.

A l'angle superior esquerre hi veiem els tres Reis que, muntats a cavall, van a Betlem. Cada rei va guiat pel seu àngel. Discorren per un camí de color verd, com si estés encatifat de gespa. Els guia una estrella que està sobre la mateixa vertical del bressol i que emet un raig de llum que cau a plom sobre l'Infant, assenyalant-lo.

A les dues bandes de l'estrella hi

ha, en grec, el títol de tota la representació. A un costat hi veiem l'abreviatura del mot Crist, *Krs*; i a l'altre la paraula *Genissis* que vol dir naixement: El Naixement de Crist, doncs.

Remata tota la representació i la presideix una llegenda llatina que hi ha a la part superior. És una inscripció mariològica que resumeix la base teològica de la devoció a la Mare de Déu, funció, com sabem, derivada precisament de la seva Maternitat Divina. Hi llegim: *Stella parit Solem, rosa florem, forma decorum*. És a dir: L'ESTRELLA PA-REIX EL SOL, EL ROSER LA FLOR, LA FORMA LA BELLESA. Com veiem la Mare de Déu, que s'assimila a l'estrella, al roser i a la forma o motlle, ens dóna, amb el seu part, el Crist, que és el nostre Sol, la nostra Rosa i tota la Bellesa.

Amb el vot de que realment ho sigui per tots nosaltres, l'autor us felicita en aquest Nadal. ●

Mosaic encarregat per Roger II. (Anys 1132-1140).